

ก1082

สยามรัฐ

ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑๑๘๗๑

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๘

" ๓๗
๑๕๗๕ "

คุยวันอาทิตย์

เหงือกหอยในหิน

หอยฝาเดียวสีฟ้าขาวที่ ไนจีนดำที่ดูของหอย มีทิวอกร ๕-๖ คู่ เป็นหอยสีนรกแต่เปลือกไว้นั้น

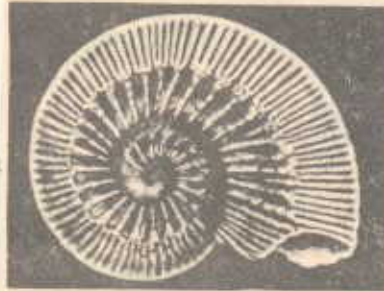
ในฉบับที่แล้ว ผมได้นำ
ข้อเขียนของคุณชาญ ดันติ-
สุกฤต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาค
ธรณีวิทยาแห่งคณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งท่าน
ได้อุทธรณ์ที่เขียนเรื่องราว
ของหอยแอมโมไนต์และหอย
นอติลอยด์ ส่งมาให้โดยละเอียด
ตามคำขอของผม ซึ่งผมเรียก
หาท่านผ่านทางคอลัมน์นี้ไว้
ในคราวที่ผมเสนอเรื่อง ทุระ
มถ์กับแอมโมไนต์ ในสยามรัฐ

12 พฤษภาคม 2528

คุณชาญ ดันติสุกฤต ได้เขียน
แจกแจงเรื่องราวของหอยทั้งสอง
เหล่านั้นไว้โดยละเอียดแล้ว ซึ่งจะ
ยังประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับนักศึกษา
และท่านผู้อ่านที่สนใจในเรื่องนี้ อย่าง
ที่เรียกได้ว่า ยังไม่มีใครเคยมีโอกา
สได้อ่านเรื่องราวเช่นนี้ ในภาคภาษา
ไทยจากแหล่งอื่น ๆ มาก่อนด้วยซ้ำ
ไป แม้ในเปเปอร์คำบรรยายทาง
ธรณีศาสตร์ ตามมหาวิทยาลัยใน
บ้านเรา ผมก็เกือบจะแน่ใจว่า ยัง
ไม่เคยมีการบรรยายประเภทเจาะ
ลึกถึงในระดับเช่นนี้มาก่อนเช่นเดียว

กัน ผมจึงขอขอบพระคุณท่านผู้เขียน
และขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุก
ท่าน ที่มีส่วนช่วยกัน คุณชาญ ดันติ
สุกฤต มา ณ ที่นี้ด้วยความเคารพ
ผมจะพิจารณาคุณชาญสร้าง
ปรากฏการณ์พิเศษ ให้แก่ธรณีวิทยา
ในเนื้อที่นี้ไว้อย่างสม่ำเสมอ แต่ก่อน
จะถึงปรากฏการณ์นั้น ผมใคร่ขอ
ทวนความเพื่อเพิ่มเติม ต่อเรื่องจาก
เมื่อคราวที่แล้วสักนิด ทั้งนี้เพื่อให้
ท่านผู้อ่านได้ทราบว่า ที่คุณชาญ
บอกว่า เรื่องของโบราณชีววิทยา
บางครั้งก็ขัดแย้งกับปัจจุบันชีววิทยา
นั้น เขาขัดแย้งกันอย่างไร แต่ผม
ต้องออกตัวเสียก่อนว่า กรณีขัดแย้ง
นั้นผมอยู่ในฐานะพินิจกร เป็นผู้ทำ
ความรายงานเพื่อเชื่อเชื่อยุทธานวิทยากร
ผู้มีเกียรติผู้การบรรยายเท่านั้น

ความขัดแย้งกันระหว่าง นัก
โบราณชีววิทยา (Paleontology)
กับนักหอยวิทยาในระดับสูงที่เกิดมีขึ้น
บ้าง ก็ยังนับว่าอยู่ในขั้นบางเบา
ผิดกับความขัดแย้งที่เกิดอยู่ในหมู่
ของนักหอยวิทยาด้วยกันซึ่งค่อนข้าง
จะหนักหนาสาหัส เพราะความที่
ต่างฝ่ายต่างเครียดกันอยู่ตลอดเวลา

หอยแอมโมไนต์หอย นักหอยวิทยาบางกลุ่ม
เชื่อว่าเป็นหอยที่เคยสืบสายมาจากหอยแอม-
โมไนต์ตัวจริงที่ยังชีพอยู่ในโลกปัจจุบัน

ตรงนี้ผมต้องขอใส่บทแทรกให้ชนิด
หนึ่ง คือวิชาการที่ว่ากันด้วยเรื่อง
หอย ๆ นี้ เขาแบ่งออกเป็น 2 ระดับ
คือ หอยวิทยาในระดับสูง (Malacology)
กับหอยวิทยาในระดับมูลฐาน (Concho-
logy) ในระดับมูลฐานเขาศึกษากัน
เพียงสังเขปไม่ลึกซึ้งมากนัก หรือ
แค่พอได้รู้จักหอยเท่านั้น แต่ในระดับ
สูงต้องเรียนกันโดยละเอียดดีถ้วน
นอกจากที่จะศึกษากันถึงซากดึกดำ
บรรพ์ของหอยโบราณแต่ละเอียดแล้ว
ก็ยังต้องเรียนรู้ถึงอวัยวะภายในของ
หอยพันธุ์ต่าง ๆ ตลอดถึงระบบประสาท
ที่มันเดิน กิน ถ่าย หายใจ จนถึงขั้น
วิเคราะห์เซลล์ในเนื้อเยื่อต่าง ๆ อย่าง
คร่ำเคร่งมาก แล้วเขาก็เอาเรื่องที่
คร่ำเคร่งมาถกเถียงกันอย่างคร่ำเครียด
อีกทีหนึ่ง

ที่สุคนักหอยวิทยาที่ว่าในระดับ
เขียนหอยของโลก ต่างต้องมึบท
สรุปกันตรงว่า ในภาควิชาหอยของโลก
แต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้ ยัง
เรียกว่าหอยวิทยาหรือนักหอยวิทยา
ไม่ได้ จะเรียกได้แค่หอยศึกษาหรือ
ผู้ศึกษาหอยเท่านั้น เพราะในโลก
นี้วงการหอยยังไม่มีผู้ชำนาญพิเศษ
หรือผู้ชำนาญอย่างจริงจังแท้เลย จะมี
บ้างก็เพียงแค่ผู้ชำนาญคือผู้รู้เท่านั้น
ทั้งตำราหอย (ของฝรั่ง) ที่พิมพ์กัน
มาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมแล้ว
ประมาณ 4,000 กว่ารายการ เขาก็

ว่าเหล่านั้นเป็นแค่กร่างตำราหอย
ถือเป็นตำราดาวไม่ได้สักเล่มเดียว
ศาสตร์หอยจึงยังเป็นเรื่องที่ทำทาบ
ความสามารถของมนุษย์อยู่ และ
ยังขัดแย้งกันอยู่จะหอยเดียวกัน
แทบไม่เจอ ข้อมูลที่ใช้จึงต้องเข้าใจ
เลือกเสียงที่มีการยกมือรับรองกัน

หอยสังข์ชนิดเปลือกชั้นเดียว

หอยสังข์ชนิดเปลือกสองชั้น เมื่อเปลือกชั้นใน
แกะเกาะออกแล้วจะดูคล้ายกับหอยสังข์ชนิด
เปลือกชั้นเดียวมากที่สุด

หลาย ๆ ร้อยเสียงหน่อย การไปเชื่อ
เสียงข้างน้อยนั้นนักหอยวิทยาชาว
ฝรั่งอังกฤษเขาจะไม่รับรู้ด้วยเลย รวม
ทั้งนักหอยวิทยาในสังกัดธงยูนิคอน
แจ็กก็ล้วนแต่เคร่งครัดกันอยู่ในระบบ
ของเขา ด้วยถือดีตามแบบอังกฤษว่า
วิชาการแขนงนี้เกิดขึ้นในประเทศ
ของเขาและอยู่ในทวีปของเขา จะ
มาให้คนของเขาตามอเมริกาซึ่งเป็น
ชาติเพิ่งเกิดขึ้นภายหลังวิชาการนี้อยู่
หลายขวบปีไม่ได้ วิชาการใด ๆ ที่เกิดขึ้น
ในยุโรปสังกัดธงยูนิคอนแจ็ก ถ้าเกิด
มีการเรียกร้องให้แก้ไข และกระทบ
ถึงสาธารณูปการฉบับของบริเตนนิกา

แล้ว เขาจะต้องมีชิ้นคอนมากมาย และใช้เวลานานพอควรทีเดียว มันไม่ง่ายเหมือนที่มันเราแก้รัฐธรรมนูญกันเป็นว่าเล่นอย่างนั้นเลย

นักหอยวิทยาทั้งสองระดับไม่เรียกหอยชนิดนี้ว่า นอติลอยด์ เหมือนที่นักวิทยาศาสตร์ไม่เรียกข้างว่า แอมมอนหรือเรียก มาสโคดอน ด้วยเหตุว่าสัตว์เหล่านั้นได้สิ้นสุดยุคของมันไปแล้ว แต่นักหอยวิทยาระดับสูง จะต้องศึกษาให้ทราบ ว่า หอยแต่ละชิ้นสืบเชื้อสายมาจากหอยในชุดใดบ้างบรรพ์หรือไม่ ถ้าสืบมาจากหอยโบราณมันมีวิวัฒนาการมาได้อย่างไรแล้ว ไทโน หรือมาจากเผ่าพงศ์ ไทโน ในกรณีนี้จึงจะนำชื่อต้นตระกูลของมันขึ้นมาอ้างอิง นักปัจจุบันชีววิทยาจึงศึกษาจากเรื่องปัจจุบันลงไปหาอดีต ส่วนนักโบราณชีววิทยาศึกษาเรื่องราวจากอดีตขึ้นมาถึงปัจจุบัน การเดินทางสวนกาลเวลาเช่นนี้ในความจริงแท้แล้วไม่มีปัญหาขัดแย้งใด ๆ เกิดขึ้นเลย อาจมีบ้างที่ต่างฝ่ายไปมองหากันอยู่คนละฟากฝั่งทั้งที่เดินอยู่ในทางสายเดียวกันแท้ ๆ สมจริงกล่าว ว่า ข้อขัดแย้งของสองนักนี้เบาบางเหลือเกิน และไม่ใช้เรื่องสลักสำคัญอะไรด้วย เสียเวลาเดินกันอีกคนละเที่ยวต่างฝ่ายต่างมองฝั่งที่ยังไม่ทันมอง ทุก ๆ เรื่องก็จะจบลงด้วยความสุขและสดชื่น

เมื่อนักหอยวิทยาที่นักโบราณชีววิทยาว่า การนำหอยนอติลอยด์หรือที่เรียกกันในเดี๋ยวนี้ว่า หอยวงข้างไปเป็นตัวอย่างในการเรียนรู้เรื่องหอยแอมโมนอยด์นั้น เป็นเรื่องไม่ถูกต้อง หรือแม้จะนำมันมาเทียบเคียงหาผลลัพธ์เป็นสูตรสำเร็จว่า วิทยา

ภายในของนอติลอยด์ต้องเป็นไปอย่างของหอยนอติลอยด์ก็ยังคงเป็นการเดาสุ่มจนเกินไป เรื่องนี้เขาถกเถียงกันมาตั้งแต่ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 โฉนที่เดียว จนกระทั่งถึงปลายศตวรรษนั้น ใน พ.ศ. 2430 จึงมีการพบหอยพันธุ์หนึ่งในทะเลแถบฟลอริดา ในความลึกระหว่าง 147 - 811 เมตร เป็นเรื่องตื่นเต้นกันมาก ทั้งฝ่ายนักหอยวิทยาระดับสูงและนักโบราณชีววิทยาในอเมริกา ต่างยอมรับกันว่า หอยพันธุ์ที่เพิ่งพบมาใหม่นั้น

คือลูกหลานของหอยแอมโมนอยด์ตัวจริงที่มีรพอยู่ในโลกปัจจุบัน เรียกหอยตัวนั้นว่า Ammonicera โดยที่ไม่มีใครกล้าจัดจำพวกตามระบบทางสัตวศาสตร์ และเรียกชื่อหอยพันธุ์นี้ว่า แอมโมนิเซรา กันอยู่นานถึง 34 ปี จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2470 Dall จึงให้ชื่อนี้เป็นสกุลและตั้งชื่อพันธุ์ให้ว่า Ammonicera planorbis ซึ่งก็เชื่อกันและใช้ชื่อที่ Dall ตั้งให้มาอย่างราบรื่นถึง พ.ศ. 2515 นักหอยวิทยาในยุโรปนำโดย D.R. Moore มาอย่างราบรื่นถึง พ.ศ. 2514 นักแทมยังมีการชำระเรื่องหอยนอติลอยด์อ้างว่าหอยตัวนั้นเป็นหอยนอติลอยด์ในวงศ์ Omalogyridae และคุณ Moore ก็เอามันรวมไปอยู่ร่วมพวกกับหอยอะตอม Atom Snail และให้ชื่อว่า Omalogyra planorbis อ้างเป็นสกุลหอยที่คนอังกฤษพบไว้ก่อนใน พ.ศ. 2401 รายละเอียดของเรื่องมีมาก แต่ผมขอสรุปให้ฟังว่า หอยในวงศ์นี้เป็นหอยขนาดเล็กมาก ทั้งวงส้อมมีขนาดตัวเล็กกว่า 2 มิลลิเมตรทั้งนั้น (เล็กกว่าเมล็ดพริกไทยชะอึกนั่นะ) ทั้งยังหาเหงือกไม่

พบอีกด้วย นักหอยวิทยาหลายฝ่ายไม่เห็นด้วย เพราะเจ้าหอยแอมโมนิเซราตัวนี้ มีรูปวิธานลักษณะภายนอกไม่คล้ายหรือใกล้เคียงกับหอยพันธุ์อื่น ๆ ในสกุลเดียวกัน

พูดถึงเรื่องเหงือกหอยแล้ว ผมต้องขออนุญาตอธิบายให้ท่านผู้อ่านเข้าใจไว้อีกหน่อย ในคราวที่แล้วคุณซาอู ดันดีสุกฤต ท่านได้บรรยายเรื่องเหงือกหอยสองคู่ ที่เหงือกไว้ด้วย เหงือกหอยไม่ได้อยู่ในปากหอยเหมือนเหงือกคน หรือเหงือกของสัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม นะครับ แต่เหงือกหอยจำพวกหอยฝาเดี่ยว (Univalves) ได้รวมอยู่ในส่วนเนื้อ ที่หอยยื่นออกมาสัมผัสพื้นเมื่อมันคืบคลาน หอยใช้เหงือกทำหน้าที่สำหรับหายใจ หอยฝาเดี่ยวบางพันธุ์จึงมีเหงือกได้ตั้งแต่ 1-6 คู่ จึงไม่ผิดหลักสัตวศาสตร์อย่างใดในหมู่หอยฝาเดี่ยวว่า มันจะมีเหงือกกี่คู่

เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2495 ในวงการหอย ๆ ได้มีการสถาปนาหอยฝาเดี่ยวพวกหนึ่ง ที่เพิ่งได้พบใหม่ในช่วงนั้น ตั้งให้เป็นหอยในชั้นใหม่ล่าสุด คือ Class Monopla-

cophora แต่ในวันนั้นเพิ่งพบหอยนี้เพียง 2 พันธุ์ พันธุ์แรกพบในทะเลประเทศออสเตรเลีย ในความลึก 3,600 เมตร ได้ชื่อว่า Neopilina galatheae อีกพันธุ์หนึ่งพบในทะเลเขตประเทศเปรู ในความลึก 5,400 เมตร ได้ชื่อว่า Neopilina ewingi ต่อมามีการพบอีกมากหลายพันธุ์ แต่ยังคงอยู่ในสกุลเดียวกันทั้งหมด เปลือกหอยพวกนี้มีลักษณะคล้ายหวมกถวนหรือหวมกเจ็ก ด้านล่างไม่มีฝาปิดเปิด (Operculum) เมื่อจับหงายจะเห็นอวัยวะข้างในได้ตลอด มีขนาดตัวตั้งแต่ 2-35 มิลลิเมตร ในพันธุ์เดียวกันบางตัวมีเหงือก 5 คู่ บางตัวก็มีเหงือกถึง 6 คู่ สันสำหรับเคลื่อนที่เป็นริ้ว มีฟันแต่ไม่มีตา เชื่อกันว่าเป็นหอยที่สืบเชื้อสายมาจากหอยดึกดำบรรพ์ในยุคดิโวเนียน คือราว 320-340 ล้านปี

เพราะเจ้าหอยดึกดำบรรพ์ในชั้นนี้เอง ที่ทำให้นักหอยวิทยาส่วนมากพากันเชื่อว่า บรรดาหอยฝาเดี่ยวพวกที่สืบเผ่าพันธุ์มาจากหอยในรุ่นก่อนประวัติศาสตร์นั้น ต้องมีเหงือกมากกว่า 1 คู่ การที่นักหอยวิทยาบางกลุ่มมาดูเหงือกของหอยโบราณที่หอยนอติลอยด์ จึงเป็นการดูที่ปลายเหตุ เพราะเจ้านอติลอยด์ได้วิวัฒนาการมาไกลจากหอยนอติลอยด์มากแล้ว เมื่อนำไปนับเครือญาติกับแอมโมนอยด์ ก็ยิ่งห่างไกลกันมากออกไปอีก เพราะแยงกันตรงนี้ เสียงข้าง

มากจึงยังใช้อนุชั้นเตตราแบรเนเซียตาโดยไม่เปลี่ยนแปลง ฝ่ายเสียงข้างน้อยก็เปลี่ยนใช้ ตามความเชื่อในกลุ่มตนไป ในวงการหอย ๆ จึงเป็นการต่างแฉต่างจำ ยังละดุ่มปะอยู่แถมเขียนหอยแต่ละฝ่ายแต่ละคนในโลกยังออกจะมีนิสัยเผด็จการนิด ๆ แบบรัฐบาลหอย ๆ ของเราในยุคหนึ่งนี่เอง

การศึกษาหอยในเรื่องเปลือกหอย โดยละเอียดลึกซึ้งถึงขั้นกระเทาะชั้นของเปลือกหอยเพื่อวิจัยตั้งคำบรรยายของคุณซาอูในครั้งที่แล้วนั้น ย่อมประณีตถี่ถ้วนและลึกซึ้งกว่าที่นักหอยวิทยาอย่างแน่แท้ เพราะนักหอยวิทยาวิเคราะห์เปลือกหอยเฉพาะแค่ดูตัวลายและรูปร่างลักษณะภายนอกเท่านั้น จึงปราศจากความรู้ลึกลึกอย่างที่นักธรณีวิทยาหรือนักโบราณชีววิทยาทำการศึกษา เพราะ

ท่านเป็นเจ้าของภาควิชาและชำนาญ
 ในทางนี้อยู่แล้ว ข้อเขียนของคุณ
 ชาญจึงศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิ่งมีค่ายิ่ง
 นึก อย่างน้อยก็ช่วยแก้ใจให้ผมได้
 มากทีเดียว มีเปลือกหอยฝาเดียว
 ในโลกปัจจุบันหลายพันธุ์ ที่กระเทาะ
 ออกเป็นชั้น ๆ ได้ หอยบางตัวเปลือก
 มีรูปร่างคล้ายกันมาก แต่บางพันธุ์
 มีเปลือกชั้นเดียว และบางพันธุ์ก็มี
 เปลือกสองชั้น พวกเปลือกสองชั้น
 นี้หากกระเทาะเปลือกออกไปแล้ว
 ผู้ไม่ชำนาญอาจหลงผิดว่ามันคือหอย
 พันธุ์เดียวกัน ผู้ศึกษาหอยมือใหม่ ๆ
 สับสนกันบ่อย ๆ เพราะไม่เคยเห็น
 ตัวเป็น สำหรับผมทางโน้นสาขานี้ผม
 เล่นของจริง ฉะนั้นไม่ต้องถามว่า
 ผมสะสมเปลือกหอยไว้ในบ้านกี่ตู้
 แม้จะได้ไว้ไม่ครบทุกพันธุ์ แต่ผม
 ก็มีเปลือกหอยทุกวงศ์ที่มันอยู่ใน
 เมืองไทยนี้ก็แล้วกัน เปลือกหอย
 ส่วนมากของผม ผมมาจาก
 รอบ ๆ เกาะเกตรา ในทะเลแควอันเออ
 ประเหลียน จังหวัดตรัง ครับ จึงถือ
 โอกาสนำรูปหอยสังข์ปิดเปลือกชั้น
 เดียว (*Cymatium femorale*) กับ
 หอยสังข์ปิดเปลือกสองชั้น (*Cy-
 matium totorium*) ซึ่งเป็นหอย
 เจ้าปัญหาคู่หนึ่ง ในจำนวนมากมาย
 หลายร้อยคู่ มาฝากนักหอยมือใหม่ ๆ
 ในบ้านเราให้พิจารณาเปลือกด้าน
 หายจากในภาพดูกันเอง

ต้องขอยุติเรื่องหอย ๆ ภาค
 2 ไว้เพียงเท่านี้ก่อน และขอ
 ขอบพระคุณ คุณชาญ ตัน-
 ดิสุกฤต กับคณาจารย์ในคณะ
 ของท่าน มา ณ โอกาสที่ข้านี้
 อีกคำรบหนึ่ง ด้วยความนิยม
 และศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง